

június 10. között zajlottak. A projekt 2010-ben megkezdett⁶³ második szakaszának negyedik idényében folytatódottak a geofizikai felmérések, illetve a lelőhely különböző részein további feltárásokra került sor. Az április közepéig szüntelenül tartó, rendkívül kedvezőtlen időjárási viszonyok – gyakorlatilag minden nap kiadós esőt, havat vagy jégesőt kaptunk – következtében a tervezettnél jóval kevesebb munkát végeztünk el az idény április 15-ére tervezett zárásáig, így kisebb megszakításokkal júniusra kényszerültünk kitolni a feltárások befejezését.

A magnetométeres vizsgálatok ebben az évben a lelőhely ÉNy-i részére koncentráálódtak. Az előzetes eredmények azt bizonyítják, hogy a neolitikus település külső zónája – elszórt épületek formájában – ezen a részen is folytatódik. A középső neolitikum késői periódusában és a késő neolitikum első felében lakott telep jelenleg ismert kiterjedése megközelíti a 80 ha-t. A lelőhely erdővel, illetve legelővel borított Ny-i peremén, valamint a Sebes-Körös ázott medrétől D-re húzódó részén az idei évre tervezett geofizikai felmérésekre, illetve *shovel* tesztekre az időjárás miatt nem kerülhetett sor, így továbbra sem ismert a település teljes kiterjedése.

A tellen a 2013. évben is megnyitásra került Bakay Kornél 1969. évi ásatása 1. szelvényének É-i, mintegy 4×4 m-es része. A tavaly megépített faszkelet teljes mértékben megővta a megtisztított és dokumentált szelvényfalakat. A profilok újraértékelését és részletrajzainak korrekcióját követően megtörténtek a további szükséges radiokarbon, valamint a mikromorfológiai minták vétele.

A tellől mintegy 300 m-re É-ra, a geofizikai vizsgálatok eredményei alapján – melyek itt egy kb. 23–25×7–8 m-es, az egykori Sebes-Körös Ny-i magaspártján állt épületet jeleztek – kijelölt, a korai tiszai időszakra keltezhető épület D–DK-i részének feltárása a tavaly megkezdett, 10×10 m-es szelvényben (N1 Block 1) folytatódott, illetve az objektum É–ÉNy-i részére egy 12×12 m nagyságú szelvényt nyitottunk (N1 Block 2). A meghosszabbított idény során – az Ásatárs Kft. közreműködésével – mindkét szelvény teljes bontása az altalajig megtörtént. Az N1B2 szelvényben – a D-i részhez hasonlóan – a szántásréteg alatt mintegy 30–40 cm vastagságban összefüggő, későbbi beásásokkal néhány helyen megszakított paticsomladékokat találtunk. Az épület ÉK–DNy-i irányú oldalával párhuzamosan sorakozó hasított falenyomatokat, illetve alatta az átégett – feltehetően a padlószinttel összefüggésbe hozható – tapasztásnyomokat az építmény ezen részén is kisebb-nagyobb felületeken azonosítani tudtuk. Az N1B2 szelvényben néhány bronzkori, illetve egy feltehetően a vaskor időszakához köthető gödör is előkerült. A padlószintként azonosított horizont alatti kultúrrétegben mindkét szelvényben viszonylag kevés leletanyag került felszínre. A feltárások azt igazolták, hogy az épület mintegy 22×8 m nagyságú és háromszögletű volt, a rövidebb oldal- és az osztófalak mentén 3-3 nagy méretű oszlop alkotta a falstruktúra alapelemeit, illetve tartotta a tetőszerkezetet. A paticsomladék minden oldalon némileg túlnyúlt az épület oldalain.

A lelőhely ÉNy-i szélén – szántással korábban nem, avagy csekély mértékben bolygatott, mély fekvésű területen – a magnetométeres felmérés eredményei alapján megnyitott 5×5 m nagyságú szelvényvel (FW1 Block 1) a település külső zónájára jellemző, tanyaszerű épületek egyikét kívántuk vizsgálni. A sekély, mintegy 20–30 cm vastagságú humuszréteg alatt egy

épület feltételezhető sarkát azonosítottuk. A további feltárásokat az eső, illetve a hó következtében kialakult állandó vízborítás megakadályozta a szelvényben.

A tellől DNy-ra, a külső telephez tartozó területen nyitott szelvényben (S1 Block 2) egy épület omladékrétegének erősen szétszántott maradványait találtuk meg, valamint alatta egy nagy méretű, kora tiszai kerámiaanyagban gazdag gödröt bontottunk ki. Az utóbbi objektum D-i részére a badeni időszakban egy újabb gödröt ástak rá. A szelvény teljes feltárását az időjárási körülmények miatt nem tudtuk elvégezni.

Jövőre újabb ásatásokra terveink szerint nem kerül sor. A geofizikai vizsgálatokat a település kiterjedésének meghatározása érdekében folytatjuk, illetve kezdetét veszi az eddigiekben előkerült leletanyag analízise.

A projekt 2013. évi kutatásait a National Science Foundation (NSF Senior Grant, NSF-IRES) támogatta.

Szakmai munkatársak: Richard W. Yerkes (Ohio State University), Apostolos Sarris (Institute for Mediterranean Studies), Takis Karkanis (Ephoreia of Palaeoanthropology-Speleology in Athens), Pardička Györgyi, Kékegyi Dorottya, Kovács Sándor (MNM-NÖK), Danielle Riebe (UIC), Gallina Zsolt, Gulyás Gyöngyi (Ásatárs Kft.), Bácsmegei Gábor (Munkácsy Mihály Múzeum), Fogas Ottó (Móra Ferenc Múzeum), Guba Szilvia (Kubinyi Ferenc Múzeum, Szécsény).

GYUCHA ATTILA – WILLIAM A. PARKINSON

218. Szegvár határa (Csongrád megye) N?, R?, Á, I

2013 májusában és júniusában a Szegvár nagyközség szennyvízcsatorna-hálózat építését megelőzően több lelőhelyen próba- és megelőző feltárást végeztünk. A próbafeltárások döntő többsége negatív lett. Két lelőhelyen tudtunk régészeti korú objektumokat megfigyelni.

Árpád u. 19. (KÖH 73321): A lelőhely Szegvár nagyközség belterületén, az Árpád utcában, a Kőrögy-éri-főcsatorna mentén, a magasparton fekszik. A korábbi adatok szerint a 19. sz. alatt rézkori és népvándorlás kori sírok kerültek elő.

A lelőhelyen, a szennyvízcsatorna nyomvonalában 2, összesen 35 m² területű szondát nyitottunk. A szelvényben 6 objektum nyoma volt megfigyelhető. Mindegyik objektum amorf gödörnek bizonyult, amelyek a szegényes leletanyaguk előzetes meghatározása alapján talán késő rézkoriak (bolerázi?) lehettek. A D-i szonda már túlnyúlt a lelőhely korábban ismert határára, így D-i irányban a lelőhely területe mindenképp folytatódik. Az ásatás során Márton János, környékbeli lakostól további őskori (neolit?) cserepeket kaptunk. Ezek a 80-as évek végén kerültek elő a kertjében, a háza és a betonút közötti területen, két nagy fenyőfa eltávolításakor. E lelet alapján a lelőhely területét D-i irányban további mintegy 60 m-rel ki kell egészítenünk, amely így az Árpád utca 9–19. sz. alatt található.

Vasút utca (KÖH 17915): A lelőhely igen nagy kiterjedésű, É–D-i irányban nyúlik a Kurca K-i magaspártján. A feltárási terület Szegvár nagyközség külterületén, a Mindszent felé vezető út jobb oldalán fekszik. A korábbi adatok alapján a teljes lelőhelyen Árpád-kori, szarmata, rézkori (tiszapolgári kultúra), kora és késő bronzkori (halomsíros), és neolit (Körös-kultúra) település, Árpád-kori, szarmata, avar és bronzkori temető, valamint késő középkori éremlelet ismert.

A próbafeltárás csupán a szennyvíztisztító telepnek a jövőben épületekkel fedett részén folyt, 524 m² területen. Az ása-

63 RKM 2010, 356–357.; RKM 2011, 161–162.; RKM 2012, 94.

tás során előkerült 4 gödör és 8 árokrezlet. A gödrök közül 2 Árpád-kori, 2 ismeretlen korú volt, míg az árkok közül 5 volt ismeretlen korú, 3 Árpád-kori.

Munkatárs: Szabó Dénes régésztechnikus.

SZEVERÉNYI VAJK – CZUKOR PÉTER

219. Szegvár, Vida-tanya (KÖH 73773)

(Csongrád megye) Ő

A Móra Ferenc Múzeum 2013. október 24–25-én a Szegvár 104. lelőhely K-i szélén, a Szegvár, Kórógy utca 94. sz. családi ház építéséhez kapcsolódó földmunka során régészeti próbafeltárást végezt.

Egy 0,3–0,5 m szélességű, 0,8–1 m mélységű és összesen 71 m² felületű alapozási árkot ástak ki. A bontási (humuszolási) munka során az alapozási árok alján egymás mellett 2 közepes méretű gödör került elő, az árok egyéb kiásott részein régészeti érintettséget nem tapasztaltunk. Az egyik gödör (1. objektum) csak paticsnyomokat és égési réteget, a másik gödör (2. objektum) közelebről meg nem határozható korszakból származó, őskori kerámiatöredékeket tartalmazott (melyek valószínűleg egy nagy méretű hombár oldalfalai voltak). Mivel csak az alapozási árok által érintett részeket vizsgáltuk, a gödrök kiterjedése nem volt meghatározható.

Munkatársak: Czukor Péter régész, Németh Dániel régésztechnikus.

BEDE ÁDÁM

220. Szekszárd, Alsóvárosi temető (KÖH 51562)

(Tolna megye) U, R, B, V, LT, Ró, A

A Wosinsky Mór Megyei Múzeum Szekszárd Megyei Jogú Város Önkormányzatával, mint a Szekszárd 0320/132 hrsz.-ú terület Alsóvárosi temető bővítése projekt beruházójával 2013. január 31-én kelt szerződés alapján 2013. április 2-án megkezdte a KÖH 440/168/004/2008. sz. határozata alapján a megelőző régészeti feltárást.

A beruházó által biztosított kézi munkaerővel és gépekkel, az általa kifizetett telekhatáron belül végeztük el az előírt megelőző régészeti feltárást.

A lelőhelyen első lépésben 2013. május 10-ig összesen 6430 m² felületen 5150 m³ humusz eltávolításával az I–II., V–VI. parcellák vonaláig végeztük el a megelőző régészeti feltárást 289 objektum kibontásával és dokumentálásával. Második lépésben a teljes felületre kiterjedően 2013. július 5-ig folytattuk a régészeti munkákat. Mindösszesen 13 434 m² felületen 10 532 m³ humusz eltávolításával végeztük el a szakhatóság által előírt megelőző régészeti feltárást 646 objektum kibontásával és dokumentálásával.

A Szekszárd, Alsóváros 0320/132 hrsz. önkormányzati tulajdonú területen fekvő nyilvántartott régészeti lelőhelyen az engedélyezett tervhez előírt és szükséges örökségvédelmi munkákat teljes egészében elvégeztük. A régészeti feltárást teljes felületen csak az engedélyezett és részünkre átadott terv szerinti földmunkákhoz igazodva végeztük el, a továbbiakban ezeken a területeken örökségvédelmi szempontból a kivitelezés a felszabadító nyilatkozat kiadása után itt korlátozás nélkül végezhető. Azonban ha a tervet módosítják, vagy újabb, talajbolygatással járó engedélyköteles munkákat végeznének a lelőhely területén, az örökségvédelmi szempontból továbbra is engedélyköteles.

A megfigyelt régészeti objektumok az újkőkori végi lengyeli kultúra telepéhez és temetőjéhez, rézkori, kora-, középső- és késő bronzkori településhez, kora vaskor–vaskor átmenete, La Tène, valamint a kora császárkorra keltezhető településekhez tartoznak. Szórványosan avar kori kerámiatöredékek is előkerültek. A feltárást különösen megnehezítette a magas talajvíz, a sokszor folt nélkül jelentkező sírok és a talajvíz szintje alatt megtalált középső bronzkori szórt hamvasztásos mészbetétes temetőrés.

A kutatás szempontjából különösen fontosak a lelőhelyen több korszak leletei között is megfigyelhető erős keleti hatások. A kutatás jelenlegi állása szerint a rézkor–kora bronzkor időszakában az Alföldre vándorló sztyeppei népcsoportok csak a Tisza vonaláig foglalták el a Kárpát-medence területét.⁶⁴ Azonban a IV–V. periódusban érkező, katakomba hatásokat mutató népcsoport – amelynek gyökerei a Prut–Don közötti, erős Majkop hatásokat mutató Zsivotyilovka-Volcsanszkoje-kultúra felé mutatnak – feltehetően már a Duna és oldalágai mentén futó, az egész Kárpát-medencét behálózó felvezető utat követte. Ez a Duna melletti, a Don vidékről induló út a későbbiekben, egészen a középkorig, a nyugatra induló népek egyik legfontosabb útvonala lesz. Ennek egyik késői következménye lehet az is, hogy az Alsóvárosi temető területén feltárt ATQ212. objektum kora vaskori anyagában olyan, az indo-iráni hitvilággal összefüggő szertartás nyomait figyeltük meg, amelyek pl. a Nart-eposz alapján értelmezhetők. Az égett rétegek között szarvasagancsot, szövöszéknehezéket, orsógombot, edénytöredékeket tartalmazó gödörhöz hasonló tartalmú beásásokat a szűkebb és tágabb környezetben már korábban is sikerült megfigyelnünk (Szekszárd, OBI; Paks, Alsócsampa stb.), azonban a szerencsés lelőköri körülményeknek köszönhetően ez az első eset, hogy a jelenségeket megfelelő módon értelmezni is tudjuk. Az edények között talált, peremük alatt körbefutó bekarcolt vonalköteggel díszített táltöredékek párhuzamai Regölyből, de főként keletről (Hirbemerdon tepe⁶⁵) ismertek. Ezek az adatok és megfigyelések összességében egy iráni gyökerű pannóniai ősvallás létrejöttét utalnak legkésőbb már a korai vaskortól.

A lengyeli kultúra késői időszakába tartozó sírok erős keleti hatásra utaló párhuzamai alapján felmerül annak a lehetősége, hogy a sztyeppei népek az eddig feltételezettnél jóval korábban, már az I. periódus idején használták a Duna menti útvonalat is. A legkorábbi, késő rézkor előtti horizontot olyan sztyeppei népek képviselik, akik még nem építettek halmokat, csak a sztyeppei rítus más jellegzetes elemeit, a csontváz vörös okkerrel való festését, valamint a jellegzetes hanyatt fekvő, térdben behajlított, felhúzott lábú pozíciót alkalmazták. A legkorábbi, a 4500–4000 cal BC közé keltezett I. periódusba, a sztyeppei okkersíros temetkezésnek nevezett csoport lelőhelyei között az egyetlen, ezeket a jelenségeket tartalmazza a Csongrád, Kettős-halomnál feltárt sír. Ez a még halom nélküli, csak a természetes dombba beleásott sír a lengyeli III, Cucuteni A–Tripolje B1, Várna, tiszapolgári kultúrákkal egyidős.⁶⁶

64 Dani János – Horváth Tünde: Őskori kurgánok a magyar Alföldön. A Gödörösíros (Jamnaja) entitás magyarországi kutatása az elmúlt 30 év során. Áttekintés és revízió. Budapest 2012, 109–111. A továbbiakban: Dani – Horváth 2012

65 Garducci, G.: Facing an Empire: Hirbemerdon Tepe and the Upper Tigris Region During the Early Iron Age and Neo-Assyrian Period. *Georgian dissertations/Near East studies* 56, Piscataway, 2011, Fig.32.9–10.

66 Dani – Horváth 2012, 109–110.